

MÜLTECİLER VE İNSAN HAKLARI

Eda Bozbeyoğlu*

Özet

Mülteci hareketliliği Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle ülkemizde sıklıkla yaşanmaktadır. Bu durum mülteci hakları kavramının önemini de beraberinde getirmiştir. Mülteci ve sığınmacı kavramlarının Türk mevzuatında ayrı ayrı düzenlenmesi, Türkiye'nin Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'ne ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü'ne koyduğu coğrafi çekince ve son yıllarda artan mülteci akınları, Türkiye'nin mülteci hareketleri ve mülteci hakları konusunda yeni düzenlemelere ve politikalara ihtiyaç duyduğunu göstermiştir. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği ile mültecilerin korunması hususunda önemli hukuksal ve idarî değişiklikler yapılmıştır. Bu Kanun ve Yönetmelik hem uzun bir süredir iç hukukunda konu hakkında genel bir düzenleme bulundurmayan Türkiye, hem de Türkiye'deki mülteciler için son derece önemlidir. Bu çalışmada "mülteci" kavramından yola çıkarak, mülteci ve insan hakları ilişkisi özellikle ulus-devlet temelinde değerlendirilecek, mülteci hakları alanındaki ulusal ve uluslararası mevzuat ile ulusal mevzuattaki yenilikler ve son yıllarda Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin içinde bulunduğu durum incelenecektir.

Anahtar Terimler

Mülteci, insan hakları, hukuk, sığınmacı, Türkiye.

* Doktora öğrencisi, İnsan Hakları Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi. edabozbeyoglu@hotmail.com
Makalenin Geliş Tarihi: 26/03/2015 Makalenin Kabul Tarihi: 01/06/2015

REFUGEES AND HUMAN RIGHTS

Abstract

We witness refugee mobilizations frequently, due to the geographical location of Turkey and as a result, refugee rights have emerged as a quite important issue. Turkey's treating the concepts of refugee and asylum seeker separately, the geographical reservations about 1951 Covenant on the Legal Status of Refugees and 1967 Protocol on the Legal Status of Refugees, and the influx of refugees in the last years have revealed that Turkey urgently needs new regulations and policies about the refugee rights and refugee influxes. Both with the Law on Foreigners and International Protection number 6458 and the Regulation on Temporary Protection there has been significant legal and administrative changes for the protection of refugees. For Turkey and the refugees who live in Turkey, these regulations are highly important since there has been no arrangement in national law about the refugees for a long time. In this article, national and international legislation, the innovations in national legislation, relation between refugee and human rights especially within the context of nation-state and the situation of the Syrian refugees in Turkey in recent years will be examined in regard to the concept of "refugee".

Key terms

Refugee, human rights, law, asylum seeker, Turkey.

Giriş

Mülteci sorunu, tüm devletlere ve insanlara, insan haklarına olan bağlılıklarını sınavacakları bir sınav olarak sunulmalıdır.
Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri, Sadako Ogata
(BMİHYK, s.4)

Mülteciler ve ülkesinde yerinden edilmiş insanların asgari hakları karşısında kalınan kayıtsızlık, mülteciler ile insan hakları kavramları arasındaki sorunun başlıca nedenidir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BMİHYK) de günümüzdeki mülteci hareketlerinin engellenmesinde ve mültecilerin sorunlarının çözülmesinde, insan haklarının güvence altında olmasını "gerekli bir koşul" olarak şart koşmaktadır (BMİHYK, s.4).

Bu çalışmada amaçlanan; mülteci hareketlerinin uluslararası mülteci hukuku üzerindeki etkilerini ele almak, ulusal mevzuattaki düzenlemeler ile Türkiye'nin tutumunun uluslararası alandaki yükümlölüklerine uygunluğunu, mültecilerin insan haklarına ilişkin Türkiye aleyhine verilen kararları ve bu doğrultuda güncel durumu değerlendirmektedir.

İnsan Hakları ve Vatandaşlık Durumu

İnsan hakları ve vatandaşlık ilişkisine tarihsel perspektiften baktığımızda I. Dünya Savaşı döneminin ve savaş sonrası yılların bu ilişkide dönüm noktası olduğu söylenebilir. Agamben'e göre mülteci hareketlerinin "kitlesele" olarak kabul edilebileceği göçler I. Dünya Savaşı sonlarında başlar ve yaklaşık üç milyon Avrupalı ölkelerinden başka topraklara göçer (2009, s.47). Vatandaşlık kavramının önemini vurgulayan ve Benhabib'e göre "kendi içinde daima, dışarıda bırakmaya dayalı adaletsizlik tohumlarını ve ölk sınırları dışında ise saldırganlık potansiyelini taşıyan" (2006, s.71) ulus-devlet anlayışı, esas olarak bu tarihlerde belirginleşmiştir. Bu doğrultuda, 1915'te Fransa'da, 1922'de Belçika'da, 1926'da İtalya'da, 1933'te Avusturya'da ve 1935'te ise Almanya'da yabancılarla ilgili yasalar çıkarılmış, özellikle Almanya'da Alman vatandaşlarını "tam vatandaşlar" ve "siyasal haklardan mahrum vatandaşlar" diye ikiye ayıran Nürnberg Yasaları büyük yankı uyandırmıştır. Bu yasalar ile Avrupa devletleri tarafından vatandaşlarını vatandaşlıktan çıkarmak ya da ulusal haklarından mahrum bırakmak için yasal zemin hazırlanmıştır. Benhabib'in de belirttiği gibi, daimi olarak vatandaşlıktan çıkarılma liberal demokratik insan topluluğu anlayışı ile uyumaz ve aslında temel insan haklarının ihlalidir (2006, s.14). Zira liberal teori, insanların özerk iradesini esas alarak bireyden hareketle topluma çıkar.

Arendt, "insanın önce insan olarak var olduğu varsayımına dayanan İnsan Hakları kavramının, insan olmanın dışındaki özelliklerini ve bağlantılarını yitirdiği zaman insan için artık anlamsız olduğunu" dile getirmiştir (aktaran Agamben, 2009,

s.48). Ayrıca, Arendt mültecilerin haklarının “insan hakları” olarak değil “vatandaşlık hakları” olarak düşünöldüğünü de belirtmiştir: Mülteciler “[a]nyurtlarından ayrıldıklarında artık yurtsuzdular; devletlerini bıraktıklarında artık devletsizdiler; insan haklarından yoksun bırakıldıklarında artık haksızdılar; yeryüzünün posasıydılar” (aktaran Şanlı, 2004, s.8).

Her iki dünya savaşı yıllarında ve daha sonra günümüze değin, herhangi bir devlete vatandaşlık bağıyla bağı olmayan insanların hem vatandaşlık haklarından hem de insan haklarından mahrum oldukları ne yazık ki görünen bir gerçektir. Ulus-devlet anlayışı o kadar baskındır ki, insanların sadece insan oldukları için sahip oldukları haklar bile insan oldukları için değil, vatandaş oldukları için sahip oldukları haklar tanımını almıştır. Mülteci statüsündeki insanların insan haklarından bahsetmek ise bu tarihsel kavrayış içinde neredeyse mümkün değildir; zira vatandaş olmak ile insan olmak arasında kurulan izomorfi doğal olarak şunu üretmektedir: Vatandaş olamayan insan da olamaz.

Mülteci ve Sığınmacı Kavramları

Benhabib’e göre, mülteciler ulus-devletin eylemleri doğrultusunda yaratılmış olan özel insan kategorileridir (2006, s.64). Ulus-devlet kavramı ile ortaya çıkan mülteciler hakkındaki uluslararası ilk düzenleme Milletler Cemiyeti zamanında oluşturulmuş, Birleşmiş Milletler döneminde de bu tür düzenlemeler çıkarılmaya devam edilmiştir. Mültecilik saikleri ve sonuçları bakımından tekil bir insanlık durumudur. Dolayısıyla bu durumun sonradan “mülteci” (*refugee*) ile “sığınmacı” (*asylum-seeker*) gibi teknik kavramsal ayrıştırmalarla devletler tarafından kategorize edilmesi, insan hakları kuramı bakımından kabul edilemez. Bu yüzden bu yazının devamında, bütün teknik farklılıkları gözardı ederek her durum için “mülteci” kavramını kullanacağım.

Öncelikle Birleşmiş Milletler'in ilgili sözleşmesinde mülteci tanımının nasıl yapıldığına sonrasında da Türk mevzuatında ilgili düzenlemenin ne olduğuna bakmak yerinde olacaktır.

Birleşmiş Milletler'in Mülteci Tanımı

Mültecilerle ilgili ilk düzenleme Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi'dir. Bu Sözleşme içeriği itibariyle yetersiz görülmüş ve sonrasında Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü ile mültecilerin tanımı ve konumu yeniden düzenlenmiştir. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü'ne göre mülteci;

Irkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıstır.

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre 1951 tarihinden önce olan olaylar sonucunda yukarıda bahsedilen durumlarda bulunan kişiler mülteci olarak kabul edilmektedir, yani tarih sınırlaması vardır; çünkü II. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkesini terk eden Avrupalıların ülkelerine dönmesi amaçlanmaktadır. 1967'de yapılan protokol ise tarih sınırlamasını ortadan kaldırmıştır.

Türk Mevzuatı'nda Mülteci Tanımı

1967 protokolünden farklı olarak Türk hukuk sisteminde bir de "sığınmacı" kavramı vardır. Bu anlamda Türkiye, 1967 Potokolü'nü Sözleşme'nin birinci maddesine coğrafi çekince koyarak kabul etmiştir.

30.11.1994 tarih ve 22127 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet

İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre mülteci;

Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıdır.

Sığınmacı ise;

İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıdır.

Görüldüğu üzere mülteciler Avrupa'dan gelen yabancılar iken, Avrupa dışından gelen yabancılar sığınmacı olarak tanımlanmaktadır. Mültecinin hukuken statüsü kabul edilmişken sığınmacı, mültecilik statüsü incelenen ve bu sürede kendisine geçici koruma sağlanan kişidir. Geçici koruma sırasında ise sığınmacılar mültecilere kıyasla asgari sosyal haklardan yararlanmaktadır. Bu çerçevede düşünce, ifade ve toplantı hakkı, alıkonmaya karşı korunma hakkı, adil yargılanma hakkı, seyahat özgürlüğu, çalışma hakkı ve ırk ayrımcılığına karşı korunma hakkı gibi temel haklar korunma altına alınmak zorundadır (bkz. Buz, 2008). Türkoğlu'nun da belirttiği gibi:

1967 Protokolüne coğrafi bakımdan çekince konulmasının sebebinde; ilk olarak Orta Doğu ve Asya bölgesindeki siyasi istikrarsızlığın ve karışıklılığın mülteci akımına sebep olacağı ve bu mültecilerin transit geçit yolları üzerinde bulunan Türkiye'de kalacağı düşüncesi, ikinci olarak bu mülteci akımında Batılı ülkelerin Türkiye'yi tampon bölge olarak

kullanma ihtimali etkili olmuştur (Çiçekli'den aktaran Türkoğlu, 2011, s.105).

Türkiye'de bu ve benzeri ihtimaller göz önünde bulundurularak, zaman içinde sığınmacıların hak talepleri bağlamında çalışma ve eğitim haklarına yönelik kısıtlamalar ile adil yargılanma haklarının sağlanmaması gibi "önlemler" alınmıştır. Hak ihlali niteliğindeki bu önlemler ile aslında Avrupa Konseyi'nin 2003 tarihli "İltica Başvurusunda Bulunanların Kabulüyle İlgili Asgari Standartlar Yönergesi" ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin ilgili kılavuzunda yer alan Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar çerçevesinde sağlanması gereken asgari koruma standartları çiğnenmiş olmaktadır. Örneğin, haklarının ihlal edildiğini ileri süren sığınmacılar için 1994 tarihinde kabul edilen "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" ile Türk mahkemelerine başvurmaları içinbeş gün gibi kısa bir başvuru süresi öngörülmüş ve bu süreyi ihlal eden sığınmacıların başvuruları mahkeme tarafından reddedilmiştir. Söz konusu hususun adil yargılanma hakkının ihlali sayılması gerektiğine dair Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) çokça kararı vardır. İleride inceleyeceğimiz Jabari/ Türkiye davasında vermiş olduğu karar da bu kararlara örnektir.

Türkiye'de mevzuatta mülteci ve sığınmacı kavramlarının farklı düzenlenmiş olmasına rağmen, daha önce de vurgulandığı gibi bu yazıda mülteci kavramı ile hem sığınmacılar hem de mülteciler kastedilmiştir.

Mültecilerle İlgili Uluslararası Sözleşmeler

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14. maddesinde şöyle denilmektedir:

Herkes, zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma hakkından yararlanma hakkına sahiptir. Gerçekten siyasal

nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ülkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz.

Birleşmiş Milletler bünyesinde 1946 yılında insan haklarının geliştirilmesi amacıyla kurulan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan ve 1951 yılında imzalanan “Mültecilerin Statülerine İlişkin Birleşmiş Milletler Anlaşması” ise mültecilere uygulanacak usullerin asgari standartlarını ortaya koymuş, aynı zamanda mültecilerin iş ve refah hakları, kimlik kartı ve seyahat belgeleri, vergi yükünün uygulanabilirliği ve yeniden yerleşme amacıyla kabul edildikleri başka bir ülkeye varlıklarını aktarabilme haklarını düzenlenmiştir.

Sözleşme, mültecilerin sınır dışı edilmelerini ya da zorla geri gönderilmelerini de yasaklamıştır. Sözleşmenin 33. maddesinde,

Anlaşmaya taraf olan hiçbir devlet bir mülteciyi, ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermemeyi veya iade etmemeyi garanti eder.

şeklinde bir düzenleme bulunmaktadır. Mültecilerin Statülerine İlişkin Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın diğer hükümleri ise, mahkeme, eğitim, sosyal güvenlik, barındırma ve hareket özgürlüğü gibi haklarla ilgilidir.

1950'li yılların sonlarında ve 1960'lar boyunca özellikle Afrika'da yeni mülteci grupları ortaya çıkmıştır (BMİHYK, s. 7). Bu mülteciler, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin süre sınırlı çerçevesi içerisinde korunamadığından, 1967 Protokolü ile anlaşmanın uygulaması 1 Ocak 1951'den sonra gerçekleşen olaylardan ötürü mülteci olan insanları da kapsayacak şekilde uzatılmıştır.

Uluslararası hukuk alanındaki diğer önemli düzenlemeler, Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına Dair 4. Cenevre Sözleşmesi, Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin 1954 Sözleşmesi, Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin 1961 Sözleşmesi ve 1967 Birleşmiş Milletler Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname olarak sayılabilir.

Bu bölümü Benhabib'in Őu sözleriyle bitirmek yerinde olacaktır (2006, s. 176):

...İkinci Dünya Savaşı'ndan beri uyruksuz insanların, mültecilerin ve sığınma hakkı arayanların koşullarının iyileştirilmesi için büyük adımlar atılmış olsa da, Hannah Arendt'in, vatandaşlığın kaybı ile insan haklarını tümünden yitirmenin eşit değerde görüldüğüne ilişkin gözlemi bütünüyle yanlış değildir. Dünyanın en gelişmiş hak rejimlerinden birinde bile, mülteciler ve sığınma hakkı arayanlar kendilerini hala yarı- suçlu statüsünde buluyorlar. Sahip oldukları insan hakları kısıtlanıyor; herhangi bir sivil ve politik katılım ve temsil hakkına sahip değiller. Kozmopolit adaletin dünyada üstlenmesi gereken en önemli ödevlerden biri, tam kapsamlı insan hakları uygulamasının bu bireyleri de içine alacak şekilde genişletilmesi ve bu kişilerin statülerinin suçla ilişkilendirilmesine bir son verilmesidir.

Türk Mevzuatında Mülteci Haklarının Gelişimi

Mülteci hukuku ve ilgili kavramlar Türkiye için her zaman gündemde olmuştur; çünkü Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana, kitlesel nüfus hareketleri bünyesinde yerinden edilmiş insanların Anadolu topraklarına sığındıkları görülmektedir. Ergüven ve Özturanlı'nın (2013, s. 1012) belirttiği gibi,

Türkiye, günümüzde, nüfus hareketleri için geçiş ülkesi durumuna gelmiştir. Bunun yanı sıra, özellikle Doğu Avrupa Devletlerinden gelen kişiler için varış ülkesi niteliği taşıyan Türkiye, söz konusu özelliği Türk soylu kişiler bakımından da göstermektedir. Hareket halindeki nüfusun bir kısmının, ekonomik nedenlerle göç eden göçmenler olduğu gerçeğinin yanında, önemli bir kısmının da doğu ile güney bölgelerden gelen, ülkelerinde etnik, ideolojik ve dini baskılardan ötürü hapis, işkence veya ölüm cezası gibi zulüm tehditlerinden kaçan mülteciler olduğu açıktır. Özellikle 1980 sonrasında meydana gelen kitlesel nüfus hareketleri, Türkiye'yi büyük ölçüde etkilemiştir. Tüm bu süreçte önemli bir deneyim edinen Türkiye, Suriye'de Mart 2011'den itibaren sürmekte olan iç çatışmalar nedeniyle, bölgedeki 2,5 milyon yardıma muhtaç insanın ihtiyaçlarının karşılanmasında, etkin bir rol oynamaktadır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen mülteci hukukunun varlığı ve uluslararası geçerliliği, Türkiye hükümetlerini çeşitli zamanlarda mülteci haklarını düzenleyen bir

mevzuat yaratmaya itmiştir. Bu mevzuat içindeki bazı düzenlemeler hakların korunması bakımından nispeten yeterli, bazıları ise yetersizdir. Yazımızda daha sonra ayrıntılı olarak bahsedeceğimiz gibi, aslında Türkiye’deki en güncel mevzuatın bile tam anlamıyla yeterli olduğu ve mülteci haklarını olması gerektiği ölçüde koruduğu söylenemez.

1988-1991 İnan-İrak Savaşı, 1990-1991 Körfez Savaşı ve Orta Doğu’da yaşanan iç savaşlar sonucunda Türkiye’ye yoğun mülteci hareketleri başlamış ve o zamana kadar dağınık olarak düzenlenmiş olan mülteci haklarının tek bir mevzuata bağlanması gereği hasıl olmuştur. Bu nedenle 14.04.1994 tarihinde Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik kabul edilmiş ve bu Yönetmelik ile 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ne uygun olarak, Türkiye sınırlarına gelen yabancılara uygulanacak usul ve esaslar ile yetkili kuruluşlar belirlenmiştir.

1994 Yönetmeliği, mülteci hukuku ile ilgili olup iç hukuktaki boşluğu doldurmuştur ancak; bu Yönetmelik kapsamında yabancıların iltica süreci hakkında yeteri kadar bilgilendirilmemesi ve iltica müracaatları süresinin de 10 gün ile sınırlandırılması uygulamada aksaklıklara neden olmuştur.

16.01.2006 tarihinde kabul edilen “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile söz konusu aksaklıkların giderilmesi amaçlanmış ve 10 günlük başvuru süresi yerine, “gecikmeden” ve “makul olan en kısa süre içerisinde” başvurulması hükmü getirilmiştir.

Yine de söz konusu yönetmelikler mülteci hakları konusunda yeterli bir hukuki alt yapı sağlayamamıştır. Bu nedenle yönetmeliklerle mülteci hakları yeteri derecede

koruma altına alınamamış ve bu durum Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) mülteci hakları konusunda Türkiye aleyhine çeşitli kararlar vermesine ve Uluslararası Af Örgütü ve Avrupa Konseyi'nin de Türkiye'de mülteci hakları konusunda olumsuz raporlar yayınlamasına yol açmıştır.

Bu olumsuz gelişmeler neticesinde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Taslağı hazırlanmaya başlamış ve 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 11.04.2013 tarihinde, Resmi Gazete'de yayımlanmış, yayımından bir yıl sonra da yürürlüğe girmiştir.

YUKK, 1951 Sözleşmesi'ne konulan coğrafi çekince kapsamında üç tip uluslararası koruma statüsü düzenlemiştir. Bu statüler "mülteci", "şartlı mülteci" ve "ikincil koruma"dır. Mülteci tanımı 1951 Sözleşmesi ve 1994 Yönetmeliği'ndeki coğrafi çekince koyan tanımla aynıdır ve fakat 1994 Yönetmeliği'nde, "sığınmacı" olarak nitelenen kişiler için "şartlı mülteci" statüsü getirilmiştir.

YUKK'un ilgili maddesine göre,

Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir.

YUKK, 1951 Sözleşmesi'nde düzenlenen "geri göndermeme ilkesi"ni de kabul etmekte ve bu bağlamda 1994 Yönetmeliği'nde yer almayan bir uluslararası koruma statüsü getirmektedir. "İkincil koruma" adı verilen bu yeni statüyü düzenleyen madde şöyledir:

Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşee ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek olan; işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak ya da uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olan yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder.

YUKK'un "Geçici Koruma" başlıklı 91. maddesine göre hazırlanması gereken bir yasal düzenleme olan "Geçici Koruma Yönetmeliği" (GKY) ise 22 Ekim 2014 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2011 yılından itibaren Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin yasal bir statüye kavuşabilmeleri açısından bu yönetmelik önem taşımaktadır. Çünkü Suriyeliler için başta yetkililer tarafından kullanılan "misafir" kavramının yerini artık "geçici korumadan yararlanan kişiler" almıştır. Anlaşılabilirliği gibi "misafir" statüsünün hiçbir hukuki değeri ve karşılığı yoktur.

Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre, hangi ülkeden gelirlerse gelsinler kitlesel akınla gelen yabancılar, artık bu yönetmeliğin kapsamına girmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliği ile Türkiye'nin maruz kaldığı yoğun mülteci hareketi mevcut hükümetin politik tercihleri doğrultusunda yeniden düzenlenmeye çalışılmış olmakla birlikte, bu Yönetmeliğin de mülteci haklarının korunması hususunda ne derece yeterli olduğu tartışmaya açıktır.

Mülteciler Konusunda Türkiye Aleyhine Verilen AİHM Kararları

Türkiye, mülteciler konusunda geçmişten beri zaman zaman Uluslararası Af Örgütü ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliğigibi uluslararası örgütlerin ve kuruluşların uyarılarıyla karşılaşmıştır. Özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından mülteci hakları konusunda Türkiye aleyhine verilen kararlar söz konusudur.

Uluslararası yargı çerçevesinden baktığımızda, Türkiye aleyhine özellikle 2008 yılından günümüze çok sayıda yabancı ve sığınmacının sınır dışı veya iade edilmelerinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'ne aykırı olduğu iddiası ile başvurdukları görülmektedir. Bu başvurulardan bazıları şunlardır:

Jabari / Türkiye davasında (Korkut, 2008, s. 26), İran vatandaşı olan Jabari, Türkiye'ye sığınma başvurusunda bulunmuş; ancak Türkiye bu başvuruyu reddederek Jabari'yi sınır dışı etmiştir. Türkiye'nin bu kararı üzerine başvuru sınır dışı edilmesi işlemine karşı Şubat 1998'de AİHM'e başvurmuş, Mart 1998'de de idari yargıya başvurarak hakkında alınan sınır dışı etme kararının iptalini ve yürütmenin durdurulmasını talep etmiştir.

AİHM Jabari davasında verdiği kararda, beş gün gibi kısa süreli bir başvuru süresinin hak düşürücü süre olarak nitelendirilerek mekanik bir şekilde uygulanmasını insan haklarına aykırı bulmuştur. AİHM'in Jabari kararı, sürelerin düzenlenme tarzı ve idarenin tutumu üzerinde etkili olmuş, nitekim, Jabari davası devam ederken 1994 Yönetmeliği'nde bir değişiklik yapılarak başvuru süresi beş günden on güne çıkarılmıştır. Jabari davası sonuçlandıktan sonra da idare süreyi hak düşürücü görmekten vazgeçerek, süre geçirilse dahi yapılan başvuruları incelemeye almaya başlamıştır.

Mamatkulov ve Abdurasiloviç / Türkiye ve Mamatkulov ve Askarov / Türkiye davalarının konusu ise (Korkut, 2008, s. 28) 1998 yılında Özbekistan'ın, Türkiye'yle suçluların geri verilmesi konusunda yaptığı ikili anlaşmaya dayanarak sığınmacı Özbekistan vatandaşlarının iadesi talebinde bulunması ve Türkiye'nin bu talebe icabet etmesidir. Özbekistan vatandaşların avukatları müvekkillerinin siyasi muhalif olduklarını, Özbekistan'da tutuklandıkları ve hapisanede işkence gördüklerini ileri sürmüş, ancak buna rağmen davaya bakan Türkiye mahkemeleri her iki kişinin de Özbekistan'a iadesine karar vermiştir.

Bunun üzerine, her iki Özbekistan vatandaşı AİHM'e başvurmuş ve AİHM başvurularının geri gönderilmesini engelleyecek bir geçici tedbir kararı vermiştir. Ancak bu karara rağmen Türkiye, başvurucuları 27 Mart 1999 tarihinde sınır dışı ederek, AİHM'e iadenin, Özbekistan devletince verilen, ilgili kişilere işkence ve kötü muamele yapılmayacağı, ölüm cezası verilmeyeceği, avukatlarının serbestçe savunma yapacakları, güvenliklerinin sağlanacağı, mallarına el konmayacağı ve yargılanmaları sırasında diplomatik misyon ve insan hakları örgütlerinin temsilcilerinin duruşmaları izleyebileceği garantileri üzerine gerçekleştiğini iletmiştir. AİHM Türkiye'nin bu davranışı üzerine uluslararası hukukta tedbir kararına uymamanın devletlerin sorumluluğunu doğuracağını belirterek ihlal kararı vermiştir. Türkiye bu eksikliği 2005 yılında yürürlüğe giren yeni ceza kanununda gidererek, "kişinin, talep eden devlete geri verilmesi halinde işkence ve kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebepleri varsa talep kabul edilmez" şeklinde hüküm tesis etmiştir.

Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye (Bingöllü Kılıcı, 2012, s.10-12) davasında ise en önemli husus ülkelerine geri gönderilmeleri halinde idam edileceklerini ve sığınma talebinde bulunmak istediklerini belirten ancak yasadışı yollardan Türkiye'ye girdikleri için sınır dışı edilen başvurucuların özgürlük ve güvenlik haklarının ihlal edildiğini, çünkü tutulmalarının iç hukukta bir temeli olmadığını, sulh ceza mahkemesi önüne çıkarıldıktan sonraki süreç içinde neden tutulduklarının kendilerine bildirilmediğini ve bu tutulma haline karşı bir hukuk yolu da bulunmadığını iddia etmeleridir.

AİHM bu konuda, başvurucuların çok ciddi görünen iddialarının ulusal makamlar tarafından değerlendirmeye alınmadığını, sınır dışı edilmelerine dair karar başvuruculara bildirilmediği için itiraz edemediklerini, tutuldukları süre içerisinde açıkça talep etmelerine rağmen kendilerine hukuki yardım sağlanmadığını belirterek ilgili maddenin ihlal edildiğine karar vermiş, sınır dışı edilmelerinin de insan haklarına aykırı olduğunu söyleyerek Türkiye aleyhine tazminata hükmetmiştir.

Hak ihlali Bağlamında Suriyeli Mültecilerin Durumu

Yukarıda anıldığı gibi Türkiye, tanımladığı farklı iltica statüleri ve bunlara bağlı iç uygulamaları nedeniyle AİHM önünde birçok kez mahkûm edilmiştir. Bu ihlâl kararlarını takiben kısmî bazı yasal düzenlemeler yapılmış olsa da, “coğrafi çekince” tamamen kaldırılmış değildir. Ancak 2011’de başlayan yoğun Suriyeli göçü karşısında, Türkiye hükümetinin Suriye sorunu karşısında aldığı politik tutuma paralel biçimde Suriyeli mültecilere karşı “hami” rolü üstlenmesi ve ilticacıları ÷lkeye kabul eden bir uygulama hattı yaratması “coğrafî çekince” ile çelişen bir durum yaratmıştır. Bu çelişkiyi aşmak için önce belirsiz “misafir” statüsü benimsenmiş; sonra bu statünün hukuki karşılığının bulunmaması ve devletlerarası hukuk bakımından içinin boş olması nedeniyle, uluslararası sözleşmelerin kavramsal varlığı içinde kabul edilebilecek bir yeni durum yaratılmış ve “geçici koruma” kavramı icat edilmiştir. Bu kavramı temellendiren yönetmelik *ad hoc* bir çözüm öngörür ve Türkiye’nin mülteci politikasını kuşatan genel bir yapının kurulacağına, yani “çekinceler”i aşan bir norm oluşturulacağına dair işaretler taşımaz. Zira yönetmelik bu statüyü tanıyacak olan hükümet organlarının keyfi tercihlerinin rol oynayacağı bir zemin yaratmaktadır. Üstelik bu yönetmelik “geçici koruma” adı altında ÷lkeye kabul edilen mültecilerin “kanuna göre belirlenen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan edinmiş sayılmayacağını” hükme bağlayarak (md. 8), Türkiye’nin daha önce AİMH’de mahkûm olduğu hususlarla yeniden karşılaşabileceği bir açık kapı yaratır. Bununla da kalmaz, “geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bu Yönetmelik kapsamındaki yabancıların uluslararası başvuruları, geçici koruma tedbirlerinin etkin şekilde uygulanabilmesi amacıyla işleme konulmaz” (md. 11) hükmünü koyarak bu statüden faydalanan kişilerin “uluslararası koruma” taleplerinin de önüne geçer. Bu hüküm açık bir hak ihlalidir ve uluslararası düzenlemelere açık biçimde aykırıdır.

Geçici koruma statüsü, ÷lkeye kabul etme konusunda kolaylık tanımakla birlikte, kabul edilenlerin daha sonra barınma, beslenme, sağlık gibi temel sorunlarının nasıl halledileceğine ilişkin çözümler üretmemektedir. Bu yüzden, düzenli kamplara kabul edilenler hariç, Suriyeli m÷ltecilerin bugün Türkiye'nin her yerinde tamamen korumadan yoksun biçimde bulunuşları önlenememiştir.

Türkiye açısından bir diğer önemli nokta, ev sahibi ÷lke vatandaşlarıyla m÷lteciler arasındaki ilişkidir. Türkiye'de başta m÷ltecilere "misafir" denmiş, bu kavram da ev sahibi ÷lke vatandaşları açısından savaş bitince m÷ltecilerin kendi ÷lkelerine dönecekleri algısı uyandırmıştır. Ancak bugüne kadar Suriyeli m÷ltecilerin ÷lkelerine döneceklerine dair herhangi bir belirti yoktur; aksine m÷ltecilerin Türkiye içinde giderek yayıldıklarına, sayılarının artışına ve yerleşikleştiklerine tanık olmaktayız. Bu durumun "yabancı düşmanlığı" nı körükleyen bir yanı yavaş yavaş açığa çıkmaktadır. Suriyelilerin yoğun olduğu yerlerde kaydedilen Suriyelilere yönelik saldırılar, hak ihlalleri bağlamında sadece devletin değil aynı zamanda toplumun da etkili bir aktör haline gelebileceğine dair işaretler vermektedir. Devletin bu durum karşısında, meseleye bir "asayiş meselesi" olarak bakmak dışında, bugüne kadar geliştirdiği bir çözüm yoktur. Aksine m÷ltecilerin Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde kayıt altına alınmaları, kimlik kartları çıkarılarak çeşitli sosyal haklardan, eğitim, çalışma ve sağlık haklarından faydalanmaları gibi sosyal iyileştirmelere muhatap tutulmaları, "yerleşikleşme" yönünde teşvik edici bir rol oynamakla birlikte, Türkiyelilerin Suriyeli m÷ltecilerin devletçe korunduğuna ve kendilerinin yararlanamadığı olanaklardan yararlandırıldığına dair yanlış bir inancın yayılmasına da temel teşkil etmiştir. Bu gidiş, dünyada göçmen alan ÷lkelerde yaşanan ve yabancı düşmanlığından beslenen sorunların pek yakında Türkiye açısından da gündemde olacağını göstermektedir.

Bu sorunlar da bize şunu göstermektedir: Sadece mevzuat düzenlemeleri m÷ltecilerin gerçek anlamda o ÷lkeye kabul edilmelerini, ev sahibi ÷lkede rahatça,

diğer vatandaşlarla uyum içinde yaşamalarını sağlamaya yetmez. Bunun için, her şeyden önemlisi, mültecilere uygun sosyal ve ekonomik koşulların temin edilmesi gerekmektedir.

Sonuç

Mülteci ve sığınmacı kavramları özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmış ve bu tarihten sonra mültecilerin insan hakları bağlamında haklarının ve özgürlüklerinin korunmasının önemi vurgulanmaya başlanmıştır. Mülteciler sığınma talebi ile geldikleri ülkede insani koşullara yani en azından güvenlik, barınma, beslenme, eğitim, sağlık, çalışma gibi haklara sahip olmalıdır. Sadece bu haklara sahip olmaları da yetmez. Türkiye mevzuatında her ne kadar güncel gelişmelere uygun, AB müktesebatı çerçevesinde değişiklikler yapılıyor olsa da, tüm diğer hukuki alanlarda olduğu gibi bu alanda da kişilerin söz konusu değişiklikleri içselleştirmesi gerekir. Nasıl ki mülteciler geldikleri ülkeye alışmaya çalışıyor, o ülkenin kültürüne uyum sağlıyor, dillerini, alışkanlıklarını öğreniyorsa, ev sahibi ülke vatandaşlarının da mültecileri kabul etmesi, dışlamaması, "ötekileştirmemesi" gerekir. Benhabib'in de dediği gibi, hiçbir insan yasa dışı değildir, demokratik toplumlarda "yabancı"ya toplumun üyesi olabilme imkanı verilmeli ve insan haklarına uygun düzenlemeler yapılarak demokratik toplum bu düzenlemelere göre kendini örgütlemelidir (2006, s. 229).

Türkiye'nin mülteci akını karşısında bulduğu ilk "çözüm" coğrafi çekince olmuştu. Suriyeli mültecilerin akını karşısında ise "geçici koruma" adı altında yeni bir statü yaratıldı ve özgül mültecilik durumu İçişleri Bakanlığı'nın ellerine ve inisiyatifine terk edildi. Ancak kanun ve yönetmeliklerle hatta devlet organlarının fiilî müdahalesi ile halledilemeyecek sosyal ve psikolojik sorunlar karşısında, devletin ve politik karar alıcıların yetersiz kaldığı, büyük manzarayı göremediği her geçen gün ortaya daha açık biçimde çıkıyor. Mültecilerin, üstelik Suriye'den gelen nüfusun gösterdiği gibi büyük insan gruplarının geçimlerinin temin edilmesi, geçimlerini temin ederken istismar

edilmemeleri, ailelerin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının giderilmesi gibi meseleler karşısında devletin bugüne kadar ürettiği herhangi bir çözüm yok. Örneğin Suriyeliler çoğu yerde birer “ucuz işgücü” kaynağına dönüşmüş durumdadır. Üstelik bunun karşısında da “yabancı düşmanlığı” gibi büyük bir sorunun doğuşuna da tanıklık etmekteyiz. Bu istismar ve çatışma ortamının ortadan kaldırılması veya gelişmesinin önlenmesi yönünde herhangi bir kurumsal çaba da gözlemlenmiyor. Dolayısıyla Türkiye’de devlet, mülteci meselesine geleneksel yaklaşımını bu örnekte de terk etmemiş görünüyor. Bu yaklaşım, meseleyi “haklar” yönünden değil, “yükler” yönünden görmek gibi bir temel sorunla malüldür. Öte yandan Suriyeli mültecilerle ilgili olarak devlet tutumu da, daha önceki geleneksel tutuma eşlik eden yeni bir başka soruna daha işaret ediyor: Devletlerin yurttaşlarıyla kurduğu ilişkiyi düzenleyen modern “haklar” yaklaşımı yerine, giderek arkaik bir “himaye” yaklaşımının ikame edilmesi. Oysa “himaye” yaklaşımı çoktan aşılış ve marjinalleşmiş bir yaklaşımdır. İnsan haklarının bugün ulaştığı noktada, hangi vesile ile yer değiştirmiş olursa olsun, bütün insanların insan haklarına dayanan bir “koruma” yaklaşımından yararlanması temel bir haktır ve bu hak devletlerin veya hükümetlerin tercihlerine terk edilemez.

Kaynakça

- Akın, T. (2000). *Sığınmacı, Mülteci ve Göç Konularına İlişkin Türkiye’deki Yargı Kararları*. İstanbul: BMMYK, Boğaziçi Üniversitesi Vakfı.
- Agamben, G. (2009). Biz mülteciler. *Tesmeralsekdiz*, 4, Emre Koyuncu (Çev.), 46-53.
- Altınışık, Ç. ve Yıldırım, M. Ş. (2002). *Mülteci Haklarının Korunması*. Ankara: Ankara Barosu Yayınları.
- Benhabib, S. (2006). *Ötekilerin Hakları, Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar*. Berna Akkıyal (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.

- Benhabib, S. (2010). *Twilight of Sovereignty or the Emergence of Cosmopolitan Norms Rethinking Citizenship in Volatile Time*. Yale University Press. 19-36.
- Benhabib, S. (2011), *Borders, Boundaries and Citizenship*. American Political Science Association. 673-677.
- Bingöllü Kılıcı, M. (2012).Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Yabancılar, Mülteciler ve Sığınmacılar. *Göç ve İltica Hukuku Konferansı*. Ankara: Danıştay Başkanlığı.
- Buz, S. (2008). Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal Profili. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10 (4), 1-14.
- Çavuşoğlu, N. (2001).*Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları*, İstanbul: Su Yayınları.
- Demirakin, I. (2002).*Türkiye'de Göçmen Ötekilere Bakış*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Ekşi N. (2008). AİHM Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye'den Sınırdışı Edilmelerini Engelleyen Haller. *İstanbul Barosu Dergisi*, 82 (6), 2803-2837.
- Ekşi, N. (2010). *Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Ergüven, N. S. ve Özturanlı, B. (2013).Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. *A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62 (4), 1063- 1086.
- Erözden, O. (1997). *Ulus Devlet*, Ankara: Dost Yayınları.
- Kartal, B. ve Başçı, E. (2014). Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 275- 299.
- Kolukırcık, S. (2009). Mülteci ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Politikası Üzerine Bir Değerlendirme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 1-20.
- Korkut, L. (2008), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği. *Ankara Barosu Dergisi*, 66 (4), 20-35.

- Odman, T. (1995). *Mülteci Hukuku*. Ankara: İmaj Yayınları.
- Peker, B. ve Sancar, M. (2001). *Mülteciler ve İltica Hakkı: Yaşamın Kısıyındakilere Hoş geldin Diyebilmek*. Ankara: İnsan Hakları Derneği Yayınları.
- Şanlı, Y. (2004). *Küreselleşme Sürecinde İnsan Hakları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Tarhanlı, T. (2000). *Sığınmacı, Mülteci ve Göç Konularına İlişkin Türkiye'deki Yargı Kararları Konusunda Hukuki Bir Değerlendirme*. Ankara: BMMYK ve Boğaziçi Üniversitesi Vakfı.
- Türkiye Barolar Birliği Yayınları (2009). *Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler. Uluslararası Sempozyum, 15-16 Mayıs 2009*. Ankara: TBB Yayınları.
- Türkoğlu, O. (2011). Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik. *U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XXX (2), 101-118.
- Üstel, F. (2000). *Yurttaşlık ve Demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Online Kaynakça

- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, *İnsan Hakları Bilgi Belgeleri No. 20, İnsan Hakları ve Mülteciler*, çev. M. Işıldak (Çev.), (Erişim: 11.05.2015)
www.ihop.org.tr/dosya/BB/BM_Bilgi_Kitapcigi_20-Multeciler.do
- Yılmaz, H. *Türkiye'de Suriyeli Mülteciler- İstanbul Örneği*. İstanbul: İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği. (Erişim: 11.05.2015)
http://istanbul.mazlumder.org/webimage/suriyeli_multeciler_raporu_2013.pdf
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi http://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü (Erişim: 23.05.2015)
<http://www.goc.gov.tr/files/files/M%c3%9cLTEC%c4%b0LER%c4%b0N%20H>

[UKUK%20STAT%c3%9cS%c3%9cNE%20%c4%b0L%c4%b0%c5%9eK%c4%b0
N%201967%20PROTOKOL%c3%9c\(1\).pdf](#)

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi

<http://www.hyd.org.tr/?pid=294>

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>

Geçici Koruma Yönetmeliği <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15.htm>